

DEMOKRATIJOS PRINCIPAI VALDANT PRIVAČIUS JURIDINIUS ASMENIS

Vaiva Girdžiūnaitė

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto II kursas

Tel. +370 608 07930

El. paštas gvaiva@hotmail.com

Pagrindinės sąvokos: juridinis asmuo, akcija, akcininkas, korporacija, demokratija.

Santrauka

Šio pranešimo tikslas, apžvelgti, kaip funkcionuoja demokratijos principai valdant ne valstybę, o privačius juridinius asmenis. Įdomu, kaip pasaulyje, kuriame siekiama pelno ir ekonominės naudos, pritaikomos demokratinės vertybės.

Pasidomėjus Senovės Romos istorija, randame, kad ten pirmiausia ir kilo idėja apie juridinį asmenį. Vėliau, Viduramžiais, kanonų teisė išplėtojo šią idėją. Apskritai, kanonų teisė skyrė daug dėmesio korporacijų teisei. Jau tada buvo įtvirtinta daug nuostatų, kurios ir dabar galioja reglamentuojant juridinių asmenų įkūrimą, veiklą ir valdymą.

Pagrindiniai tiesioginės demokratijos bruožai yra būdingi ir privačių juridinių asmenų valdymui. Visų pirma, tai – sprendimų priėmimas balsuojant. Jis šiek tiek modifikuotas, tačiau tai natūralu, atsižvelgiant į pagrindinį privataus juridinio asmens tikslą. Su šiuo bruožu labai susijęs daugumos nuomonės privalomumas kitiems juridinio asmens dalyviams, tačiau, kadangi ši nuomonė neprieštarauja bendrai sutartiems dalykams t.y. imperatyvioms įstatymo normoms, juridinio asmens steigimo dokumentams ir protingumo bei sąžiningumo principams, ji nepažeidžia ir mažumos teisių. Taip pat akcininkai siekdami užtikrinti savo interesų gynybą turi teisę kreiptis dėl juridinio asmens veiklos tyrimo į teismą.

Ir visų svarbiausia, kad juridinis asmuo yra įkurtas remiantis bendro gėrio siekimo tikslu, taigi, vien pats pagrindas jo atsiradimui yra analogiškas demokratinės valstybės įkūrimo tikslams.

IVADAS

Šiame darbe aptariamas demokratijos principų pritaikymas valdant privačius juridinius asmenis. Kad būtų lengviau suprasti juridinio asmens sąvokos reikšmę, pirmiausia reikėtų aptarti tokio civilinės teisės subjekto atsiradimą ir vystymąsi. Taip pat, siekiant suprasti demokratijos principų reikšmę valdant juridinius

asmenis, reikėtų aptarti, kokie tie principai, ką jie gina, kaip įgyvendinami valdant juridinius asmenis.

Taigi jau antikiniais Romos gyvavimo laikais buvo pastebėta, kad kartais civilinės subjekcinės teisės priklausė ne vienam fiziniam asmeniui, o jų junginiams. Romos teisininkai nesukūrė juridinio asmens apibrėžimo, tačiau supratimas apie tokį asmenį gyvavo. Štai ir Dvylikos lentelių įstatyme yra nuostatų, kurios numato galimybę jungtis į privačias korporacijas. Aktyvėjant ekonominiam gyvenimui, buvo net įtvirtintas korporacijos turto atskirumo principas, kad korporacijos narių pasitraukimas ar naujų narių įstojimas neturėtų įtakos bendrovės turtui. Daug vėliau, XII amž., Vakarų Europos teisininkai perėmė romėnų teisės terminą „korporacija“. Vakarų Europos germanų bendruomenėse prigijo romėniškos normos, reglamentuojančios korporacijų veiklą. Germaniškos asociacijos buvo savo noru susibūrusių narių, siekiančių savo pačių iškelto tikslo, junginys. Vėliau tokia nuostata buvo įtvirtinta ir kanonų teisėje. Taip pat kanonų teisė įtvirtino, kad bet kokia korporacija savo narių atžvilgiu gali turėti įstatymų leidžiamąją ir teisminę valdžią. Buvo nustatyta, kad tam tikrais atvejais, priimdami svarbius sprendimus, korporacijos nariai duotų savo sutikimą. Kanonų teisė įtvirtino, kad korporacijos turtas yra bendra jos narių nuosavybė. Korporacija privalėjo turėti vadovą, kuris turėjo būtų lyg atstovas, įgaliotasis. Tokia asociacija turėjo prisiimti civilinę ir baudžiamąją atsakomybę, jei dauguma narių pritarė neteisėtiems veiksams. Kaip matome, kanonų teisė taip pat prisidėjo prie korporacijų teisės plėtotės ir modernėjimo. Dauguma idėjų apie juridinių asmenų valdymą atsispindi bei yra įtvirtintos ir Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse.

Tiesiogine demokratija vadinama tokia demokratinė valdymo forma, kai piliečiai tiesiogiai dalyvauja priimant sprendimus. Įsivaizdavus juridinį asmenį ir sprendimų priėmimą tiesioginiu balsavimu, suprantame, kad čia kalbėsime ne apie piliečius, o apie juridinio asmens dalyvius. Kiekvienas akcininkas bendrovėje turi tokias teises, kokias suteikia jam nuosavybės teise priklausančios bendrovės akcijos. Tomis pačiomis aplinkybėmis, visi tos pačios klasės akcijų savininkai turi vienodas teises ir pareigas [akcinių bendrovių įstatymo 3 str. 2 d.]. Šiame straipsnyje įtvirtintas demokratijai svarbus visų žmonių lygybės principas, tik čia kalbama apie visų akcininkų lygybę. Tačiau ši lygybė yra tik tarp tos pačios klasės akcijų savininkų, taigi ji paremta turto dalimi bendrovėje.

1. DEMOKRATINĖS LYGYBĖS PRINCIPAS PRIIMANT SPRENDIMUS AKCINĖJE BENDROVĖJE

Akcija – vertybinis popierius, rodantis jo savininko dalyvavimą bendrovės kapitale ir suteikiantis jam turtines ir neturtines teises.

Taigi akcininkai tiesiogiai dalyvauja priimant sprendimus įmonėje, tačiau jų nuomonės ir balsai turi skirtingą svorį, atitinkantį jų akcijų vertę [akcinių bendrovių įstatymo 17 str. 2 d.]. Jei visos bendrovės akcijos, suteikiančios balsavimo teisę, yra vienodos nominalios vertės, kiekviena akcija visuotiniame akcininkų susirinkime suteikia po vieną balsą. Jeigu akcijos, suteikiančios balsavimo teisę, yra skirtingos nominalios vertės, tai viena mažiausios nominalios vertės akcija jos savininkui suteikia vieną balsą, o kitų akcijų suteikiamų balsų skaičius yra lygus jų nominaliai vertei, padalytai iš mažiausios nominalios akcijos vertės. Ly-

gybės principas ypač svarbus rinkimuose: rinkimai tik tada tikrai demokratiški, kai kiekvienas balsas laikomas tokios pat vertės. Ši nuostata ypač svarbi demokratinėms santvarkoms. Bet valdant juridinį asmenį, gali atsitikti taip, kad vienas akcijų valdytojas turi daugiau nei vieną balsą. Taip atsitinka vienam asmeniui valdant daugiau akcijų. Taigi šis žmogus valdant juridinį asmenį turės daugiau galimybių nulemti sprendimo priėmimą.

Taip pat įdomu, kad įmonės visuotiniame akcininkų susirinkime ar pakartotiniame visuotiniame akcininkų susirinkime turi teisę dalyvauti ir balsuoti asmenys, visuotinio akcininkų susirinkimo dieną esantys bendrovės akcininkais, asmeniškai, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis, arba jų įgalioti asmenys, arba asmenys, su kuriais sudaryta balsavimo teisės perleidimo sutartis. Taigi balsavimo teisę galima perleisti.

Akcininkai turi teisę sudaryti juridinio asmens dalyvių balsavimo sutartis [CK 2.88 str.], t. y. sudaryti sutartį dėl bendro balsavimo visuotiniame akcininkų susirinkime. Tokios sutartys negalioja, jeigu įsipareigojama balsuoti pagal valdymo organo nurodymus, balsuoti už visus juridinio asmens valdymo organų pateiktus pasiūlymus, taip pat balsuoti pagal nurodymus ar balsuojant susilaikyti už tam tikrą atlyginimą. Sutartis gali būti sudaroma tiek dėl konkretaus akcininkų susirinkimo, tiek dėl tam tikro laikotarpio dalyvių susirinkimų. Sutarties šalimis gali būti tiek keli, tiek visi bendrovės akcininkai. Beje, balsavimo teisę gali būti perleista bet kuriam asmeniui, nebūtinai juridinio asmens dalyviui. Tačiau visada tokios sutartys negali būti sudarytos ilgesniam nei 10 metų laikotarpiui. Taigi, nors ir galima sudaryti balsavimo sutartis, stengiamasi išvengti per didelės įtakos balsuotojui.

Akcininkų bendrovių įstatymo 16 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad teisė balsuoti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose gali būti uždrausta ar apribota šio ir kitų įstatymų nustatytais atvejais, taip pat kai ginčijama nuosavybės teisė į akciją. Įstatyminio balsavimo teisės ribojimo pagrindu galėtų būti įstatymo 17 straipsnio. 4 dalis, įtvirtinanti, kad akcininkas, išskyrus atvejį, kai jis yra įsigijęs visas bendrovės akcijas, neturi teisės balsuoti priimant sprendimą dėl pirmumo teisės įsigyti bendrovės išleidžiamų akcijų ar dėl konvertuojamųjų obligacijų atšaukimo, jei visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkėje numatyta, kad teisė įsigyti šių vertybinių popierių suteikiama jam, jo artimam giminaičiui, akcininko sutuoktiniui ar sugyventiniui, kai įstatymų nustatyta tvarka yra įregistruota partnerystė, ir sutuoktinio artimam giminaičiui, kai akcininkas – fizinis asmuo, taip pat akcininką prižiūrinčiai bendrovei ar akcininko antrinei bendrovei, kai akcininkas – juridinis asmuo.

Dalyvaujant visuotiniuose akcininkų susirinkimuose ir juose balsuodami, akcininkai iš esmės įgyvendina teisę dalyvauti valdant bendrovę. Akcininkų susirinkimo kompetencijai priskiriami svarbiausi su bendrovės valdymu susiję klausimai, ir ši kompetencija negali būti perduota jokiam kitam organui. Pavyzdžiui, visuotinis akcininkų susirinkimas turi išimtinę teisę keisti bendrovės įstatus.

2. AKCINĖS BENDROVĖS VALDYMO ORGANŲ KONTROLĖ KAIP DEMOKRATINĖ NORMA

Akcininkai įgyvendina tam tikras kontrolės funkcijas juridinio asmens, šiuo atveju – bendrovės organų atžvilgiu. Civilinio kodekso 2.82 straipsnio 4 dalyje numatoma, jog juridinių asmenų organų sprendimai gali būti teismo tvarka pripažinti negaliojančiais, jeigu jie prieštarauja imperatyviosioms įstatymų normoms, juridinio asmens steigimo dokumentams arba protingumo ir sąžiningumo principams. Vienas iš subjektų, turinčių teisę pareikšti tokį ieškinį, yra juridinio asmens dalyvis. Tačiau akcinės bendrovės organų sprendimų atžvilgiu, skirtingai nei kitų juridinių asmenų, taikomas sutrumpintas ieškinio senaties terminas – 30 dienų nuo dienos, kurią ieškovas sužinojo arba turėjo sužinoti apie ginčijamą sprendimą.

3. SAŽINGUMO IR PROTINGUMO PRINCIPAI UŽTIKRINANT DEMOKRATINĘ LYGYBĘ AKCINĖS BENDROVĖS VEIKLOJE

Kaip matėme, šiame straipsnyje paminėti ir civiliniams santykiams taikomi sąžiningumo ir protingumo principai. Labai įdomu, kaip jų taikymas atsispindi realiai valdant juridinį asmenį. Lietuvos teisėje sąžiningumas ir protingumas įtvirtinti kaip vieni iš pamatinių teisės principų. Šiuo atžvilgiu ypač svarbus Civilinio kodekso 1.5 straipsnis, įtvirtinantis šių pamatinių nuostatų taikymą. Protingumo principas reikalauja, kad kiekvienas asmuo elgtųsi apdairiai, rūpestingai, atidžiai ir sąžiningai. Šis principas reikalauja iš asmenų, kad šie aktyviai gilintų savo žinias ir įgūdžius, nes įstatymų nežinojimas, jų nesuvokimas ar netinkamas suvokimas rodo, kad asmuo nepakankamai domėjosi savo teisėmis ir pareigomis.

Sąžiningumas yra bendrasis teisės principas, šio principo aiškinimas ir taikymas kiekvienu konkrečiu atveju priklauso nuo faktinių bylos aplinkybių. Sąžiningumo kriterijus yra vienas glaudaus teisės ir moralės ryšio įrodymų. Analizuojant Civilinio kodekso 1.5 straipsnį, nurodoma, kad sąžiningumas – tai vertybinis žmogaus elgesio matas, nustatomas pagal du kriterijus – objektyvųjį ir subjektyvųjį.

Sąžiningumas objektyviuoju požiūriu reiškia asmens elgesio atitiktį tiems kriterijams, kuriuos yra nustačiusi moralė, teisė, nerašytos žmonių bendravimo taisyklės, papročiai ir panašiai. Sąžiningumas konkrečiu atveju yra individualizuota sąvoka, apibūdinanti žmogaus elgesį konkrečiu atveju. Kitaip tariant, sąžiningumas objektyviuoju požiūriu – tai toks žmogaus elgesys, kuris atitinka protingumo ir teisingumo reikalavimus.

Sąžiningumo turiniui atskleisti svarbūs ir psichologiniai bei moraliniai veiksniai. Psichologiniu požiūriu sąžiningumas reiškia asmens įsitikinimą, kad jis elgiasi taip, kaip reikalauja teisė ir moralė. Šis aspektas vadinamas sąžiningumu subjektyviuoju požiūriu. Todėl reikia aiškintis asmens psichologinę būklę konkrečioje situacijoje. Tokiu atveju reikia analizuoti, ar asmuo žinojo, ar galėjo ką nors daryti ar nedaryti, atsižvelgiant į jo amžių, išsimokslinimą, gyvenimo patirtį, kvalifikaciją, faktines bylos aplinkybes ir pan. Vadinasi, subjektyvus sąžiningumas – tai faktinis sąžiningumas. Tokį požiūrį patvirtina ir teismų praktika.

4. AKCININKŲ TEISĖS IR JŲ GYNIMO DEMOKRATINIS POBŪDIS

Toliau būtų įdomu išsiaiškinti, kaip asmuo gali įgyvendinti savo, kaip akcininko teises. Kyla klausimas, ar nėra taip, kad smulkieji akcininkai, neturėdami pakankamai akcijų, balsuojant nulemti, koks sprendimas bus priimtas, apskritai gali kažką keisti, ar gali būti prilyginami marionetėms, ar pavadinti bejėgiais juridinio asmens nariais? Civiliniame kodekse nurodoma: vienas ar keli akcininkai, kurių turimų ar valdomų akcijų nominali vertė yra ne mažesnė nei 1/10 įstatinio kapitalo, turi teisę kreiptis dėl juridinio asmens veiklos tyrimo [CK 2 knygos X skyrius], t. y. prašyti teismo paskirti ekspertus, kurie ištirtų, ar bendrovė, akcinės bendrovės valdymo organai ar jų nariai veikė tinkamai, ir, jei nustatoma netinkama veikla, taikyti atitinkamas priemones. Taigi juridinio asmens dalyviams suteikiamos teisinės priemonės, leidžiančios užtikrinti, kad juridinio asmens valdymas būtų tinkamas. Asmuo, besikreipiantis į teismą dėl juridinio asmens veiklos tyrimo, turi konkrečiai nurodyti, kuo pasireiškia netinkama juridinio asmens organo ar jo nario veikla.

Kaip matome, daugeliu atvejų galimybė įgyvendinti įstatymų numatytas akcininko teises priklauso nuo turimo akcijų paketo dydžio. Pavyzdžiui, dauguma sprendimų visuotiniuose akcininkų susirinkimuose priimama paprasta balsų dauguma, t. y. 50 proc. plius vienas balsas. Taigi tokią balsų (akcijų) persvarą turintis akcininkas iš esmės gali būti užtikrintas, kad jis sudaro susirinkimo kvorumą ir gali nulemti visuotiniame akcininkų susirinkime priimamus sprendimus. Tačiau, tam tikrais atvejais paprastos balsų daugumos gali nepakakti: Akcinių bendrovių įstatymo 28 straipsnyje nurodomi sprendimai, kurie priimami kvalifikuota 2/3 dalyvaujančių akcininkų balsų dauguma (pvz., keisti bendrovės įstatus, nustatyti bendrovės išleidžiamų akcijų klasę, skaičių, nominalią vertę ir minimalią emisijos kainą, konvertuoti bendrovės vienos klasės akcijas į kitos, tvirtinti akcijų konvertavimo tvarką; keisti uždarosios akcinės bendrovės akcijų sertifikatus į akcijas; dėl pelno (nuostolių) paskirstymo; dėl rezervų sudarymo, naudojimo, sumažinimo ir naikinimo; išleisti konvertuojamąsias obligacijas; padidinti įstatinį kapitalą; sumažinti įstatinį kapitalą, išskyrus įstatyme nustatytas išimtis; dėl bendrovės reorganizavimo ar atskyrimo ir reorganizavimo ar atskyrimo sąlygų patvirtinimo; dėl bendrovės pertvarkymo; dėl bendrovės restruktūrizavimo; dėl bendrovės likvidavimo išlikvidavimo atšaukimo, išskyrus įstatyme nustatytas išimtis), taip pat sprendimus, kurie priimami kvalifikuota 3/4 balsų dauguma (sprendimas atšaukti visiems akcininkams pirmumo teisę įsigyti bendrovės išleidžiamų konkrečios emisijos akcijų ar bendrovės išleidžiamų konkrečios emisijos konvertuojamųjų obligacijų). Tad akcininkai, turintys vieną trečiąją plius vienas balsas daugumą, jau turi galimybę daryti įtaką tokiems sprendimams: įstatų pakeitimai, pelno (nuostolių) paskirstymas, bendrovės reorganizavimas ir kt. Vieną trečiąją akcijų turintis akcininkas (ar akcininkų grupė) taip pat turi teisę kreiptis į teismą dėl priverstinio akcijų pardavimo.

Tačiau nereikėtų manyti, kad akcininkai, turintys mažesnius akcijų paketus, yra beteisiai bendrovėje. Pavyzdžiui, akcininkams, turintiems (valdantiems) 1/10 bendrovės akcijų, suteikta teisė kreiptis į teismą, inicijuojant juridinio asmens veiklos tyrimą. Akcininkai, kuriems priklausančios akcijos suteikia ne mažiau kaip 1/10 visų balsų, turi visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimo iniciatyvos

teisę, taip pat gali teikti pasiūlymus dėl visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkės papildymo.

Taigi asmenys, ketinantys įsteigti akcinę bendrovę su kitais asmenimis, ar ketinantys įsigyti dalį bendrovės akcijų, turėtų tai įvertinti, taip pat apsvarstyti bendradarbiavimo su kitais bendrovės akcininkais galimybes, siekiant tam tikrų abipusiai naudingų tikslų. Manau, jog valdant juridinį asmenį, natūralu, kad, priimant sprendimus, remiamasi daugiausia kapitalo į akcinę bendrovę įdėjusių asmenų nuomonėmis ir jų pasiūlytais problemų sprendimo variantais, nes vis dėlto šie akcininkai, įnešę didžiausią dalį turto, ir rizikuoja daugiausia. Kita vertus, ir smulkieji akcininkai gali jungtis ir sudaryti daugumą, kad apgintų savo interesus. Taigi vis tiek prieiname prie to, kad didžiausią įtaką valdant juridinį asmenį turi dauguma. Tačiau iš esmės privatus juridinis asmuo yra įkurtas siekti bendro tikslo, kuris dažniausiai yra pelnas. Galime pasiremti Rousseu veikalu „Apie visuomenės sutartį“ ir perteikti jo idėją, kad piliečiai turi vadovautis bendrojo gėrio samprata. Valdant juridinį asmenį tas bendrasis gėris dažniausiai yra pelnas. Gali skirtis nuomonės, kaip tą gėrį pasiekti, tačiau Rousseau pritarė principui, kad daugumos nuomonė visada privaloma visiems kitiems. Tačiau autorius pripažino ir sąlygą, kad daugumos nuomonė turi būti ne kaprizų tenkinimas, o valia, dėl kurios susitarta visų narių.

IŠVADOS

1. Didžiausią įtaką valdant privatų juridinį asmenį turi daugiausia akcijų turintis dalyvis.

2. Daugumos nuomonės privalomumo kitiems taisyklė nepažeidžia mažumos teisių.

3. Valdant privatų juridinį asmenį yra galimybė ginti savo interesus teisinėmis priemonėmis ir neturint labai didelio akcijų kiekio.

4. Pagrindiniai demokratijos bruožai yra būdingi ir privačių juridinių asmenų valdymui. Tai rodo šios nuostatos:

- a) Akcinėje bendrovėje priimant sprendimus laikomasi demokratinės lygybės reikalavimų atsižvelgiant į tai, kiek atskiri akcininkai neturi balsavimo privilegijų dėl turtinės padėties.
- b) Akcinės bendrovės valdymo kontrolė priklauso visų akcininkų kompetencijai.
- c) Akcinės bendrovės veiklos pobūdis ginamas taikant protingumo ir sąžiningumo principus.
- d) Akcinės bendrovės dalyvis disponuoja specifinėmis subjektinėmis teisėmis, kurias gali ginti teisme.

LITERATŪRA

1. David Held. Demokratijos modeliai, Vilnius: Eugrimas, 2002.
2. I. Nekrošius, V. Nekrošius, S. Vėlyvis. Romėnų teisė, Vilnius: Justitia, 1999.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas – Valstybės Žinios., 2000, Nr. 74-2262.
4. Berman H.J., Teisė ir revoliucija. Vilnius, 1999.
5. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas – Valstybės Žinios. 2003, Nr. 123-5574.

THE USE OF PRINCIPLES OF DEMOCRACY IN MANAGING JURIDICAL PERSON

Vaiva Girdžiūnaitė
Mykolas Romeris University

Keywords: *juridical person, share, shareholder, corporation, democracy.*

Summary

The aim of my notice is to review how the principles of democracy work when managing juridical person.

It is important to remember that the idea of such person was found in Ancient Rome. Later, in Middleages, Canon law explicated this idea. And generally, Canon law payed a lot of attention to corporation law. Actually those Canon law rules influenced the creation of modern civil law.

In addition, the essential features of the direct democracy are also applied managing private juridical persons. Firstly, voting is typical for both democracy and managing private juridical persons. Due to this we can talk about the principle of majority rule. But talking about majority rule we must have in mind that this time, deciding, it does not collide with the ideals of democracy. It is so, because majority rule is based on the main principles that all people agree about. These are: laws, juridical person establishment documents, honesty and prudence. Furthermore, shareholders have a right to apply to court for investigation of juridical persons actions.

All in all, the most important is that juridical persons are being established with the purpose to achieve the best for all and this is the most democratical principle.

PRIGIMTINIŲ TEISIŲ PRASMĖ ANGLIJOS POLITINIŲ INSTITUCIJŲ KONTEKSTE

Giedrius Koncevičius

*Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto II kursas
Tel. + 370 646 99107
El. paštas gikonce@stud.mruni.lt*

Pagrindinės sąvokos: *prigimtinės teisės, liberalizmas, socialinės santvarkos apibrėžtumas, konservatizmas.*

Santrauka

Straipsnyje apžvelgiama prigimtinių žmogaus teisių doktrinos reikšmė Europos teisinei minčiai siejant ją su 1789 m. Prancūzijos revoliucija. Prigimtinių žmogaus teisių doktrina yra neatsiejamai susijusi su liberalizmo politine teorija. Liberalizmas ir prigimtinių teisių teorija iš kart po 1789m. Prancūzijos revoliucijos išpopuliarėjo kontinentinėje Europoje, bet buvo nepriimtinos Didžiojoje Britanijoje. Britų poli-